

Валентина Василівна **ТКАЧЕНКО**

к.ю.н., доцент кафедри, Навчально-науковий інститут права КНУ ім. Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4030-3253>

e-mail: Valentyna_Tkachenko@ukr.net

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено кримінологічний аналіз організованої злочинності. Автором звернено увагу на загальну кількість кримінальних правопорушень за певний період 2021-2024 рр. Зауважено, що організована злочинність значно зросла порівняно з 2021 р. (499 кримінальних правопорушень) та 2023 р. (494 кримінальних правопорушень). На основі статистичних даних Офісу генерального прокурора (2021–2024 рр.) виявлено, що організована злочинність зберігає високий рівень. Автором статті зазначено рекомендації з протидії організованої злочинності: запобігання вербуванню неповнолітніх та інтеграція соціальних програм; уточнення визначень організованих груп та злочинних організацій у КК України з урахуванням сучасних викликів.

Ключові слова: організована злочинність, кримінальні правопорушення, статистика, кримінологічний аналіз, структура, організовані групи, злочинні організації

ВСТУП

Окреслюючи сучасну кримінологічну ситуацію в Україні в умовах воєнного стану, необхідно розуміти, що їй протистоїть криміналізація всіх без винятку сфер функціонування держави. Цей процес набув форм високоорганізованої, автономної антигромадської діяльності, яка визначає власні специфічні цілі та розв'язує завдання, що впливають з кримінальних інтересів, вдаючись до незаконних методів і засобів їх досягнення. Організована злочинність в Україні залишається суттєвою загрозою, проте держава поступово посилює свій контроль, зосереджуючись на питаннях кібербезпеки та фінансових злочинів. Водночас війна спричинила виникнення нових викликів, зокрема у вигляді контрабанди зброї та функціонування «чорного ринку» гуманітарної допомоги.

Тому поширення організованої злочинності в Україні стає фактором, що негативно впливає на національну безпеку держави та набуває актуальності сьогодення.

МЕТА роботи полягає у кримінологічному аналізі організованої злочинності у період воєнного стану в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано такі методи дослідження, як: аналіз нормативно-правової бази (Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Кримінальний кодекс (КК) України, інші законодавчі акти) для визначення юридичних меж дослідження; статистичний метод (аналіз динаміки кількості організованих груп/злочинних організацій, географії поширення, соціально-демографічних характеристик учасників); кримінологічне моделювання (аналіз адаптації злочинних груп) тощо.

Стан опрацювання проблематики

Чимало науковців досліджували у своїх працях таку кримінологічну та кримінально-правову проблему: А. Бойко, О. Джу́жа, І. Медичкий, В. Василевич, В. Гвоздецький, Л. Демидова, С. Мірошніченко та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначено, що під організованою злочинністю розуміється

сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [1]. Це визначення слід вважати базовим під час дослідження кримінологічного аспекту проблеми поширення організованої злочинності в Україні, оскільки дає змогу розглядати у цілісному взаємозв'язку фактор організації з факторами злочинної діяльності.

Наявну в Україні організовану злочинність класифікують за двома типами: загальнокримінальна та господарсько-економічна. Обидва різновиди пов'язано з кримінальною професійною діяльністю, являючи собою її найвищий щабель розвитку. Професійна злочинність, будучи соціальною патологією з високим рівнем суспільної небезпеки, прогресує у своїй злочинній діяльності, стаючи постійною занятістю та основним засобом існування для осіб, що нею займаються. Варто відзначити, що КК України визначає такі злочинні об'єднання: організовані групи (ч. 3 ст. 28 КК України), злочинні організації (ч. 4 ст. 28, ст. 255 КК України), транснаціональні організації (ч. 5 ст. 143 КК України), організовані озброєні банди (ст. 257 КК України), непередбачені Законом воєнізовані та збройні формування (ст. 260 КК України), терористичні групи, організації (ч. 1 ст. 258³ КК України), організовані групи у виправних установах засуджених (ст. 392 КК України) [2]. Згідно з чинним кримінальним законодавством визначення об'єднань, що містяться у вищезгаданих статтях, співвідносяться між собою так. Банди можуть бути як у формі організованої групи, так і злочинної організації. Транснаціональні організації, згадані у ч. 5 ст. 143 КК, організовані групи, визначені ч. 1 ст. 258³ та ст. 392 КК України, є різновидами організованих груп. Непередбачені Законом воєнізовані та збройні формування, терористичні організації – це окремі види злочинних організацій [2]. Тому за ст. 255 КК України відповідальність настає за дії, що пов'язані з функціонуванням злочинної організації, лише у випадках, коли такі дії не покриваються жодною зі спеціальних норм, що стосуються окремих видів злочинних організацій (ст.ст. 257, 258³, 260 КК України).

На переконання О. Литвина [3], організована злочинність є передусім як форма соціальної патології, що характеризується надзвичайно високим рівнем суспільної небезпеки. Автор розкриває сутність самої злочинності, розглядаючи якісні характеристики злочинності

та чинники, що впливають на її якість. Згідно з його поглядом якість злочинності визначається мобільністю, універсальністю, оснащенням технічними засобами та знаряддями, організованістю, озброєністю, ретельно спланованими спільними діями, що сприяють вчиненню злочинів, наявності «чіткої спеціалізації», використання спеціально створених умов, сприятливих для злочинної діяльності, професіоналізмом, жорстокістю, зухвалістю, віковими ознаками, вдосконаленням способів вчинення злочинів, постійним підвищенням кримінальної майстерності, методологічним забезпеченням, фінансовим забезпеченням злочинної діяльності, координацією дій організованих груп, злочинних організацій та їх об'єднань, цілеспрямованістю та наполегливістю у досягненні поставлених злочинних цілей.

Якість злочинності відображає кількісні та якісні показники злочинності, форми та методи її діяльності, а також інші складники, що сприяють вчиненню злочинів. Висока якість злочинних діянь значно ускладнює їх розкриття. Якісні характеристики злочинності ускладнюють визначення підрозділу правоохоронних органів, відповідального за розкриття конкретного злочину. Зазначені якісні показники злочинності постають допоміжними чинниками у вчиненні злочинів проти громадської безпеки [3].

Як підкреслює С. Мірошниченко, організована злочинність прагне проникнути в найважливіші сфери функціонування суспільства та держави – органи влади та управління, встановити контроль над фінансово-промисловими групами, окремими підприємствами, суб'єктами підприємницької діяльності, лобіювати власні інтереси в законодавчих та державних органах. Спостерігаються зміни і у пріоритетних напрямках діяльності організованих груп та злочинних організацій, основна мета яких – отримання значних прибутків. Якщо раніше традиційними джерелами доходів були незаконний обіг наркотиків, торгівля людьми, зброєю, гральний бізнес та рекет, то нині організована злочинність здебільшого сконцентрована на економічній сфері, а її діяльність пов'язана з вчиненням таких злочинів, як розкрадання державного майна у великих та особливо великих розмірах, фінансове шахрайство, протиправні операції з валютними цінностями, хабарництво, ухилення від сплати податків, контрабанда, здійснення рейдерських захоплень підприємств тощо [4, с. 3].

Стосовно безпосередньо кримінологічного аналізу поширення організованої злочинності в Україні, то цей аналіз варто розпочати із загальної кількості кримінальних правопорушень і осіб, які їх вчинили, за певний період часу на певній території.

Згідно зі статистичною інформацією Офісу генерального прокурора [5] охарактеризуємо загальну кількість вчинених кримінальних правопорушень організованою групою та злочинною організацією за період 2021-2024 рр. (рис. 1).

Зауважимо, що організована злочинність значно зросла порівняно із 2021 р. (499 кримінальних правопорушень) та 2023 р. (494 кримінальних правопорушень). Це може свідчити про системність проблеми та недостатню ефективність заходів з її протидії.

Стосовно осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в організованих групах та злочинних організаціях (табл. 1).

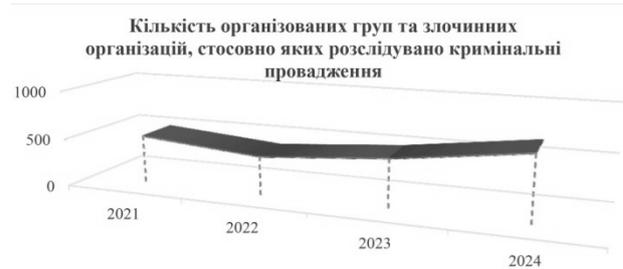

Рис. 1. Кількість організованих груп та злочинних організацій, стосовно яких розслідувано кримінальні провадження (2021-2024 рр.)

Таблиця 1 – Категорії та кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у організованих групах та злочинних організаціях

Категорії осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у організованих групах та злочинних організаціях	2021	2022	2023	2024
За участю неповнолітніх	14	14	15	13
з корумпованими зв'язками	57	36	35	46
в органах влади та управління	33	23	20	24
з міжрегіональними зв'язками	70	40	48	62
з транснаціональними зв'язками	11	11	13	12
сформовані на етнічній основі	38	27	14	20

Проаналізувавши статистичну інформацію, зазначимо, що деякі показники (в органах влади та управління та етнічних угруповань) знизилися, інші (міжрегіональні та корупційні зв'язки) демонструють тенденцію до зростання. Це свідчить про адаптацію злочинних структур до протидії правоохоронних органів. Для ефективної боротьби необхідно посилювати міжнародну співпрацю, антикорупційні механізми та профілактику залучення молоді до злочинної діяльності.

Наступне, що потрібно розглянути, – це поширеність організованої злочинності на території, що характеризується кількісними та якісними показниками злочинності організованих груп та злочинних організаціях в різних регіонах. На основі аналізу можна виділити такі групи регіонів України за часткою виявлених злочинних угруповань правоохоронними органами: 1) 2–3% (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська); 2) 4–6% (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська); 3) 8% (Київ) [6, с. 283].

Звернемо увагу на тривалість дії організованої групи та злочинної організації [5] за період 2021-2024 рр. (рис. 2).

Згідно зі статистичними даними організовані групи та злочинні організації діють до 1 року. Такий короткий термін може свідчити про успіхи у боротьбі з організованою злочинністю, це також може означати їхню адаптацію до сучасних умов. Тому, необхідно зосередитись

Тривалість дії організованої групи та злочинної організації

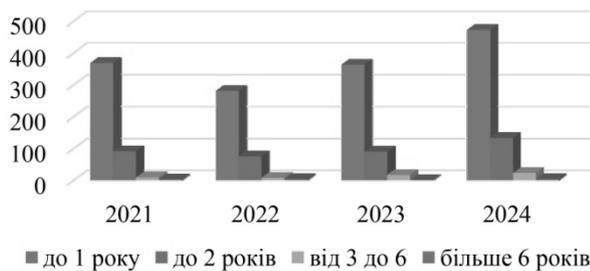

Рис. 2. Тривалість дії організованої групи та злочинної організації за 2021-2024 рр.

Кількість виявлених кримінальних правопорушень

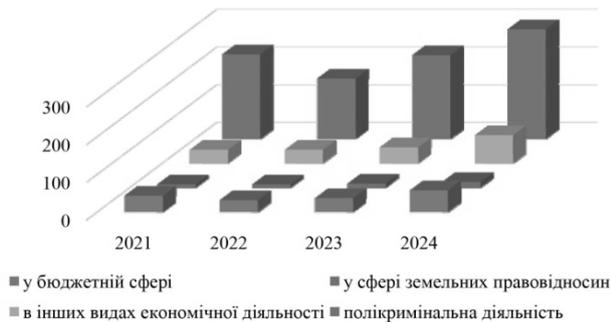

Рис. 3. Кількість виявлених кримінальних правопорушень організованими групами та злочинними організаціями за 2021-2024 рр.

на профілактиці створення нових груп, аналізі їхніх методів роботи та посиленні оперативного реагування.

Охарактеризуємо найбільш поширені серед виявлених правоохоронними органами кримінальних правопорушень організованими групами та злочинними організаціями [5] (рис. 3).

Наслідки діяльності організованої злочинності здатні відчутно впливати на різноманітні сфери суспільства, включаючи соціально-економічну, політичну, духовну, моральну, трудову та сімейну сфери. Безумовно, не всі збитки, спричинені злочинними діями, піддаються точному обчисленню або фінансовому вираженню. Однак всі наслідки злочинності завдають значної шкоди суспільству та негативно впливають на взаємовідносини між його членами.

Згідно із щорічним звітом Державного бюро розслідувань за 2024 р. до суду передано обвинувальні акти стосовно 63 організованих груп та злочинних організацій, в яких фігурують 364 особи. Це майже в 1,6 рази більше, ніж у 2023 р. З цієї кількості злочинних угруповань 13 мали корупційні зв'язки, які задіяли 83 особи. В рамках завершених кримінальних проваджень встановлено збитки на суму 246 млн грн. Протягом досудового розсліду-

вання відшкодовано 8,8 млн грн, а також накладено арешт на майно загальною вартістю 103 млн грн [7].

Водночас статистичні відомості фіксують, що правоохоронні органи зуміли розгорнути ситуацію на краще: організована злочинність певним способом зменшила прояви суспільної загрози, зокрема у площині насильницьких злочинів. Проте структура злочинної активності вказує на те, що, відмовляючись від насильства, злочинні угруповання й організації переносять акцент на надзвичайно небезпечні корисливі злочини, що характеризуються значною економічною вигодою.

Зокрема, трансформація організованої злочинності, її переорієнтація на високорентабельний, але водночас особливо загрозливий вид злочинної діяльності вимагають наукового підходу до класифікації злочинів, котрі вже нині впливають на структуру загальнодержавної злочинності.

Відтак, вбачаємо, що сучасну організовану злочинність в Україні дедалі більше зосереджено на корисливих мотивах, а особливу загрозу становить перехід організованих злочинних угруповань до торгівлі наркотиками, що потребує негайної та активної протидії з боку правоохоронних органів, зокрема шляхом нейтралізації цих злочинних угруповань.

ВИСНОВКИ

Враховуючи виклики воєнного стану, на основі проведеного кримінологічного аналізу організованої злочинності, виявлено, що війна сприяла появі нових форм злочинності: незаконний обіг зброї, «чорний ринок» гуманітарної допомоги, експлуатація воєнного стану для легалізації кримінальних доходів, зростання транснаціональних зв'язків, міжрегіональних та корупційних зв'язків, що ускладнює боротьбу з нею. Скорочення терміну дії організованих груп та злочинних організацій (до 1 року) свідчить про їхню тактичну гнучкість, а не лише про ефективність правоохоронних органів.

Зазначимо, що певні рекомендації, які, на наш погляд, зменшать розвиток та вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних з організованою злочинністю, такі як: запобігання вербуванню неповнолітніх та інтеграція соціальних програм; уточнення визначень організованих груп та злочинних організацій у КК України з урахуванням сучасних викликів та зосередження на розслідуванні зв'язків з органами влади.

Проте організована злочинність в Україні залишається динамічним явищем, яке адаптується до соціально-політичних умов. Незважаючи на окремі успіхи правоохоронної системи, її подолання вимагає комплексного підходу, що поєднує кримінально-правові, економічні та соціальні заходи. Пріоритетами мають стати профілактика, міжнародна кооперація та цифровізація боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Литвин О. Загальна характеристика стану злочинності. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php>
4. Мірошніченко С.С. Головні напрямки діяльності органів прокуратури України з попередження організованої злочинності: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 221 с.

5. Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями. Статистика Офісу генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2>
6. Хаврук В. О. Кримінологічний аналіз кількісних і якісних показників організованої злочинності в Україні за 2017–2018 рр. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3 (43). С. 279-291.
7. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2024 рік. URL: <https://dbr.gov.ua/reports/kopiya-zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2024-rik>

References

1. On the organizational and legal framework for combating organized crime: Law of Ukraine of 30.06.1993, № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> [in Ukrainian].
2. Criminal Code of Ukraine: Code of 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
3. Lytvyn, O. General characteristics of the state of crime. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php> [in Ukrainian].
4. Miroshnychenko S. S. Main directions of activity of the prosecutor's office of Ukraine on prevention of organized crime: diss. .... PhD in legal sciences. Kharkiv, 2007. 221 p. [in Ukrainian].
5. On the results of the fight against organized groups and criminal organizations. Statistics of the Office of the Prosecutor General. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2> [in Ukrainian].
6. Khavruk V.O. Criminological analysis of quantitative and qualitative indicators of organized crime in Ukraine for 2017-2018. *Bulletin of NTUU "KPI" Political Science. Sociology. Law*. 2019, № 3 (43). pp. 279-291. [in Ukrainian].
7. Report on the activities of the State Bureau of Investigation for 2024. URL: <https://dbr.gov.ua/reports/kopiya-zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2024-rik>

Valentyna TKACHENKO

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Educational and Scientific Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4030-3253>

e-mail: Valentyna_Tkachenko@ukr.net

CURRENT TRENDS IN ORGANIZED CRIME: A CRIMINOLOGICAL ANALYSIS

The paper provides a criminological analysis of organised crime. In particular, it is emphasised that organised crime in Ukraine remains a serious problem, but the state is gradually strengthening control, especially in the field of cybersecurity and financial crimes. At the same time, the war has created new challenges, such as arms smuggling and the black market for humanitarian aid. The author draws attention to the total number of criminal offences and perpetrators for a certain period of 2021-2024 and for a certain territory. It is noted that organised crime has increased significantly compared to 2021 (499 criminal offences) and 2023 (494 criminal offences). The paper analyses statistical information on the categories and number of persons who committed criminal offences in organised groups and criminal organisations. Based on the statistical data of the Office of the Prosecutor General (2021-2024), it is found that organised crime remains high, with increasing interregional and corruption ties. At the same time, the reduction in the duration of criminal groups (up to 1 year) indicates that they are adapting to modern conditions. The regional analysis showed the highest concentration of crime in Kyiv, while it is lower in the western and border regions. Particular attention is paid to the classification of criminal groups according to the Criminal Code of Ukraine, in particular: organised groups, criminal organisations, transnational structures and terrorist associations. The author highlights the qualitative characteristics of organised crime, such as technical equipment, professionalism and coordination of actions, which complicate its disclosure. The author of the paper notes certain recommendations for combating organised crime, such as: prevention of recruitment of minors and integration of social programmes; clarification of the definitions of organised groups and criminal organisations in the Criminal Code of Ukraine with due regard to modern challenges and focus on investigating links with the authorities. The paper contains a modern criminological analysis of organised crime and recommendations for counteraction, which makes it relevant in today's context.

Keywords: *organised crime, criminal offences, statistics, criminological analysis, structure, organised groups, criminal organisations*